

HOE NOEM(D)EN WIJ MEKAAR ? (17)
Over familienamen
A. Van Schel

Bij wijze van inleiding:

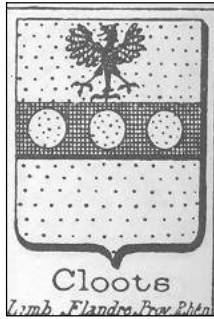
In een artikel in jaargang 2008 hebben we een lange lijst van beroepen opgesomd die allemaal hun sporen hebben nagelaten in familienamen van bij ons en elders. We vonden b.v. (De) Sme(d)t, Sme(d)ts, Smits, (Eng.) Smith, (Duits) Schmidt maar ook moeilijker voorbeelden als De Kuyper of De Cuyper, Cuypers, D'Huyvetter (oud woord voor leerlooier). De volgende curiosa verdienen zeker in dat lijstje opgenomen te worden: Demeulenaere, Na(e)gelma(e)(c)kers, Olieslager(s), (De) Pelsmae(c)ker(s), Schaepherders of Schaepdryvers, Seeldraeyers, Valckeniers, en wie de geschiedenis van de parochie en de kerk van St-Kristoffel bestudeert, komt zeker pastoor Kistemaekers tegen. De geboiede lezer vindt er beslist meer! En nu beginnen we weer aan onze reeks Londerzeelse namen.

CLUTS

Aantallen en spreiding:

Uit de ongeveer 30 varianten die F. Debrabandere opsomt, nemen we de volgende vormen om te vergelijken:

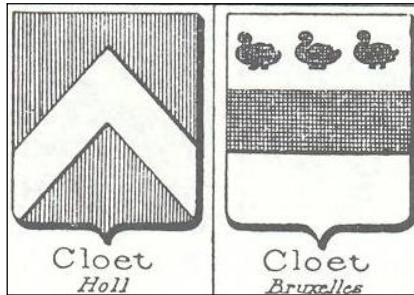
Naam	Familienaam.be	Familienaam.nl	NFD Nederlandse Familienamen Databank	Londerzeel (telefoongids 2006-2007)
Cluts	110 (vooral Klein-Brabant)	0	4	3
Cluydts	56	0	0	0
Cloots	875 (vooral provincie Antw.)	56	103 (vooral Noord-Brabant en Limburg)	13
Cloodts	16	0	0	0
De Cloedt	379 (West- Vlaanderen)	2	0	0
Cloets	10	0	0	0
Cloetens	578 (vooral prov. Antwerpen)	0	0	0

NFD vermeldt daarnaast nog 29 x Cloot, 14 x Clooten, 13 x Clotz, 188 x Kloots (deze laatste vooral in Zuid-Holland). Opmerking: de naam Cloetens hoort etymologisch eigenlijk niet thuis in het rijtje van Cluts zoals verder zal blijken.

Betekenisverklaring:

Uit de summiere verklaring in NFD worden we met de vermelding “adresnaam” of “patroniem” niet veel wijzer. Gelukkig is de uitleg bij Debrabandere wat leerrijker. Bij de naam *Cluts/Cluydts* worden we doorverwezen naar (*de*) *Cloet* en daar vinden we een dertigtal varianten die allemaal verklaard worden als bijnaam, afkomstig van het Middelnederlands woord *cloot* dat klomp, kluit, (speel)bal betekent. Het woord werd vaak als scheldwoord gebruikt voor een lummel, een sukkel, een sul. De schrijfwijze van de familienaam *Cloet* is enigszins misleidend omdat de naam eigenlijk als “kloot” uitgesproken moet worden (in het Middelnederlands werd de lange o-klank vaak als oe of oi of oygespeld, b.v. Goedsenhoven of Goydsenhoven klinkt als goodsenhoven, Goyvaerts is eigenlijk goovaerts.)

Bij Debrabandere staan deze oude voorbeelden: 1268 Stasinus Clout; 1280 Willekinus Cloet, Ieper; 1398 Jan de Cloet, Markegem.

Daartegenover staat de naam Cbetens (met nog een elf varianten als Clooten, Clootens, Cluyten, Cluytens enz.). Deze naam is een patroniem, afgeleid van een Germaanse hluth-naam, met een Romaanse klankverhuiving hl>chl>cl (ter verrijking Chlohilde>Clothilde, Chlodovech>Clovis en ook Ludwig/Lodewijk). De naam Cloetens is dus vermoedelijk veel ouder dan de naam Cluts.

Oude vormen van Cloetens: 1184 terra Gozwini Clotingi = Gosuinus Clutingo, Antwerpen; 1248 Waltero Clutingo, Vlaams-Brabant; 1298 Willelmo Cloetin, Brugge; 1300 Renerus Clutinc, Brussel; 1380 Diederic Cloetins sone, Hulst; 1399 Hannequin Clutin, Kortrijk.

Conclusie:

De naam Cluts (en zijn verwanten) is in feite een naam uit het oude Vlaanderen en Brabant, vandaar heel weinig aanwezig in Nederland, een naam met een rijk taalverleden en dat maakt de minder fraaie betekenis uit het Middelnederlands een beetje goed, al is de pejoratieve betekenis van destijds uit het hedendaagse (platvloerse) Nederlands niet verdwenen.

CORNELIS

Aantallen en spreiding:

Vooraleer een nogal uitgebreid overzicht te geven van de verspreiding over het Nederlandse taalgebied toch even vermelden dat in Londerzeel (telefoongids 2006-2007) slechts één vorm

voorkomt: Cornelis (9 vermeldingen); de naam Nelisen komt éénmaal voor, Nelissen helemaal niet.

Van de 26 varianten die Debrabandere opsomt, zetten we er 8 in het volgende overzicht:

Naam	Familienaam.be	Familienaam.nl	NFD
Cornelis	6144 (vooral in het noorden van Antwerpen en Oost-Vlaanderen)	288 (hoofdzakelijk in Zeeland)	473 (grootste concentratie Zeeland 141, Noord-Brab. 95, Zuid-Holl. 61, Groningen 53)
Cornelissen	1443 (vooral in het noorden van prov. Antwerpen en in Limburg)	2917	4336 (grootste concentratie Gelderland 1455, Noord-Brabant 1314, Noord-Holland 605, Zuid-Holland 317)
Cornelisse	9	915	1787 (Noord-Holland 746, Zuid-Holl. 423, Zeeland 227)
Cornelissens	386 (vooral noorden prov. Antwerpen)	63	127 (Noord-Holland 59 en Zeeland 55)
Kornelis	5	79	184 (Friesland 47, Overijssel 27, Groningen 26, Zeeland 25)
Nelissen	1736 (vooral (Belg.) Limburg)	1193 (vooral (Nederl.) Limburg)	1665 (Limburg 1074, Noord-Brab. 303, Noord-Holl. 107, Zuid-Holl. 100)
Cornelius	7	48	75 (Groningen 30, Noord-Holl. 21, Zuid-Holl. 19)
Kornelius	1	13	33 (Groningen 28)

Bij de vorm Nelissen horen nog een zevental varianten die we niet verder behandelen.

Betekenisverklaring:

NFD beperkt zich bij alle varianten tot de korte verklaring “patroniem”, alleen bij Cornelissen staat iets meer te lezen: patroniem op basis van de voornaam Cornelis, vgl. de heiligennaam Cornelius, een Latijnse naam op basis van het woord cornu, “de gehoornde”. NFD geeft de volgende voorbeelden van gevonden namen:

Bij Cornelis: Petrus Cornelis, Dalen 1812-Eext 1891;

Bij Cornelissen: Jan Corneliszoen, Nijmegen 1557; Wouter Conelissen, Woensdrecht 1755;

Bij Cornelius: Tymen Cornelius, te Zulthe, Roden 1546.

Raadplegen we tenslotte ook nog eens Debrabandere. Bij de 26 vormvarianten vermeldt hij als verklaring: patroniem, afkomstig van de Latijnse heiligennaam Cornelius. De historische voorbeelden uit Vlaanderen:

1330 here Cornelise van Iddergem, Kortrijk;

1276 Cristiano Cornelis, Ieper;

1398 Moenin Cornel, Wielsbeke;

1399 sire Iehan Cornelis, Deerlijk.

In tegenstelling tot de huidige frequentie – provincies Antwerpen en Limburg – situeren de oude voorbeelden zich blijkbaar uitsluitend in West-Vlaanderen.

Conclusie:

De heilige Cornelius werd in het jaar 251 tot paus gekozen en overleed in 253. In *Sanctus Meer dan 500 heiligen herkennen* (J. Claes, A. Claes en K. Vincke, uitg. Davidsfonds, 2002, blz.109-110) lezen we dat hij vaak afgebeeld wordt met hoornvee aan zijn voeten. Wegens de gelijkenis met zijn naam (cornu, hoorn) is hij de beschermheilige van het hoornvee en van de veeboeren, zijn bekendste attribuut is de hoorn. Cornelius' hulp werd ingeroepen tegen een plotselinge dood, epilepsie, jicht, koorts, reuma, stuipen, oorpijn en kinkhoest. Deze “veelzijdigheid” maakte hem ongetwijfeld tot een heel populaire heilige (feestdag 16 september). Het mag ons dus niet verbazen dat hij door al die eeuwen heen zijn sporen in de naamgeving heeft nagelaten in ons hele taalgebied.

DE NEVE

Aantallen en spreiding:

In Londerzeel (telefoongids 2006-2007) komen vijf vormen van deze naam voor: 3 x De Neef, 2 x De Neve, 2 x Neefs, 1 x Deneve en 1 x Deneef. Over het Nederlandse taalgebied is de spreiding als volgt:

Naam	Familienaam.be	Familienaam.nl	NFD
De Neve (Neve,de)	2714 (vooral noorden van Oost- en West-Vlaanderen)	67 (vooral Zeeland)	98 (Zeeland 46, Noord-Brab. 20, Zuid-Holland 15)

De Neef (Neef,de)	1661 (vooral Oost-Vlaanderen)	251	558 (Zuid-Holland 379, Noord-Holland 92)
De Neeff (Neeff,de)	25	9	44 (Zuid-Holl.32, Noord-Holl. 10)
De Neff (Neff,de)	0	0	5 (alle in Noord-Holland)
Neefs	1173 (vooral prov. Antwerpen)	98	196 (Noord-Brabant 148...)
Denef (?)	95	0	0

Het vraagteken bij Denef duidt aan dat het niet duidelijk is of deze variant hier wel thuishoort. In ieder geval wordt hij bij Debrabandere noch bij NFD vermeld als variant van De Neve.

Betekenisverklaring:

NFD vermeldt bij elke variant als verklaring “betrekking”, waarmee vermoedelijk een familierelatie bedoeld wordt (zoon van oom/tante resp. zoon van broer/zus). Alleen bij Neefs wordt verteld dat de naam afkomstig is uit het noordelijke deel van de provincie Antwerpen (vb. Jan Peter Nefs sone, Rijkevorsel 1455; Adrianus Neefs, Wuustwezel 1738 – Halsteren in Noord-Brabant 1789) en daarmee is de kous af.

Debrabandere somt eerst een 25-tal varianten op en verklaart dan de herkomst als een verwantschapsnaam, van het Middelnederlands *neve*, wat uiteraard *neef* betekent. Daarbij staan de volgende historische voorbeelden:

1268 Arnulphus Nepos (*nepos* is het Latijnse woord voor *neef*); 1268 Baldo Neve; 1388 Andries le Neve, Ieper; 1222 Walteri le Neve = 1223 Walteri Nepotis; 1390 Aernoud de Neve; 1396 wedue Joes Neven, Kortrijk.

Conclusie:

Iemand *neef* noemen lijkt vanzelfsprekend en van alle tijden, althans tot de middeleeuwen kunnen we daarin teruggaan. Eigenlijk is het een heel makkelijke naam, het mag dus eerder verbazen dat er niet nog veel meer dragers van zijn.

HAVERALS

Aantallen en spreiding:

In Londerzeel (telefoongids 2006-2007) treffen we de volgende vermeldingen aan: 6 x Haverals, 6 x Averbals, 1 x Averal.

In België zijn er (volgens Familienaam.be) 252 x Haverals, 160 x Averbals, 79 x Averbals, 10 x Averal.

In Nederland kent Familienaam.nl geen enkele van deze namen; NFD telt er wel 124 x Haverhals (waarvan 86 in Noord-Brabant en 27 in Zuid-Holland).

Betekenisverklaring:

We kunnen alleen bij Debrabandere terecht voor een plausibele uitleg. Hij vermeldt naast de bovenstaande vormen ook nog de varianten Haveraels en Ha(e)verans en ze zouden allemaal afkomstig moeten zijn van een plaatsnaam Haverels, wat lijsterbessenboom betekent (hier wordt een vergelijking gemaakt met het Duitse woord Ebereschē = Vogelbeerbaum). We zullen dus aannemen dat de stamvader(s) van deze naamdragers woonde(n) nabij dergelijke boom/bomen of er zulke had(den). In ieder geval zijn er historische voorbeelden te vinden: 1282 Johannes de Haverhalst, provincie Antwerpen; 1514 Joh. Haverals, Berlaar-Leuven. Voor de volledigheid vermelden we dat NFD ook verwijst naar de naam Hals, maar daar kunnen we geen touw aan vastknopen!

Conclusie:

De naam mag ons vertrouwd in de oren klinken, het blijft een moeilijke en wat raadselachtige naam.

FOTO UIT DE OUDE DOOS:
Monument aan de Blauwenhoek te Londerzeel anno 1955.

